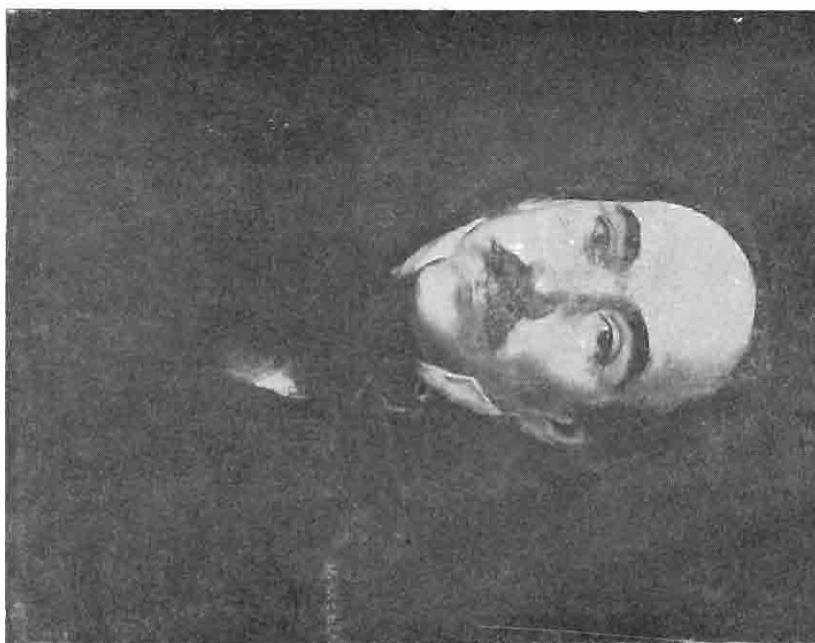

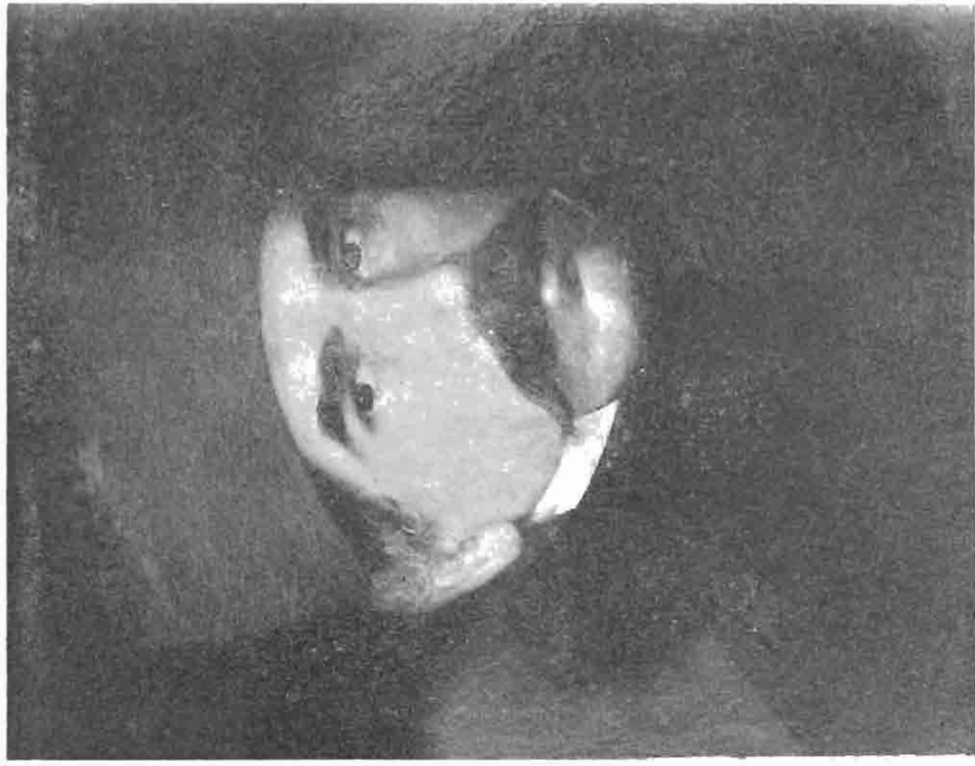
Ст. 1. — Бык Капайух. Исаев Тхьрковит 1816.

Ст. 2. — Бык Капайух, 1816

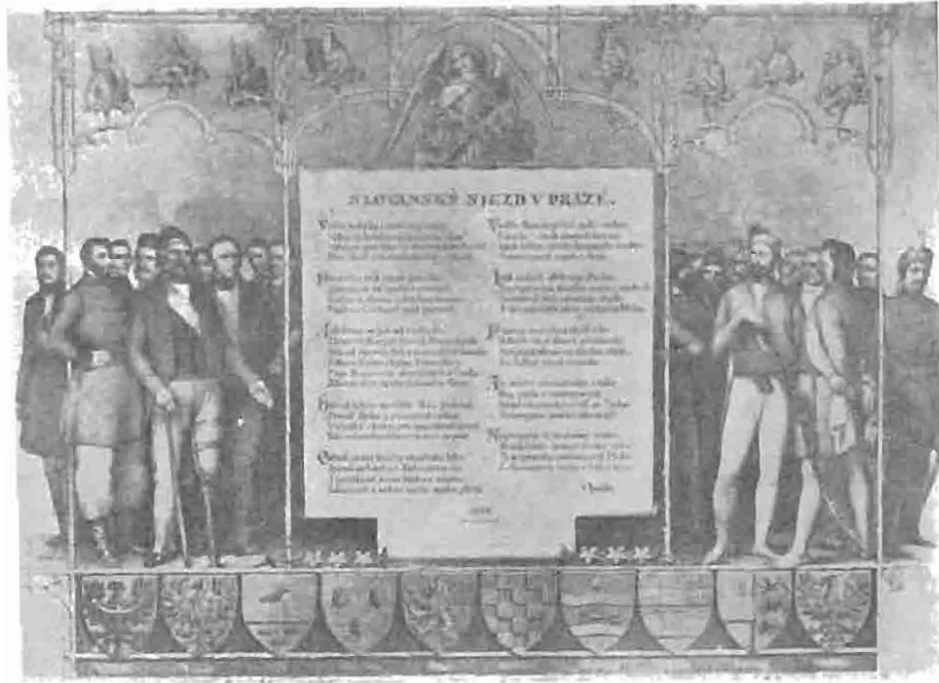
Сл. 3. — Вук Караџић, Анастас Јовановић 1841

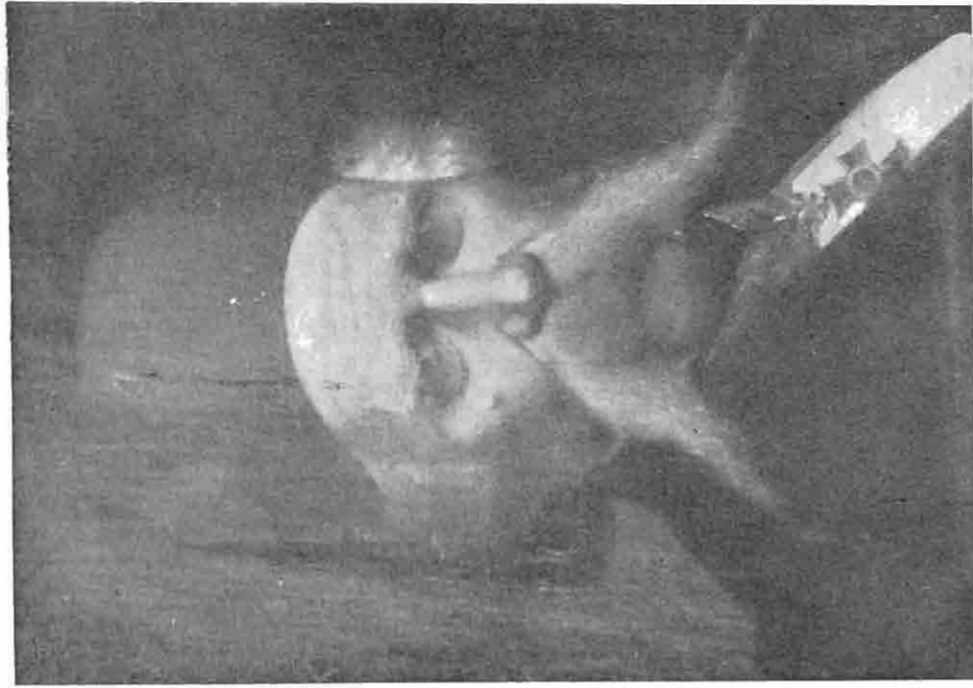
Сл. 4. — Вук Караџић, Димитрије Аврамовић 1840

Сл. 4. — Вук Карауш. Едуард Карлср 1850

Сл. 5. — Вук Карауш, на Словенском конгресу 1848. Ј. В. Хелмх

Сл. 7. — Вук Караџић, Акентије Мародич 1867.

Сл. 8. — Вук Караџић, Урош Китежевич 1863.

Ср. 10. — Бук Карауль, персонажи аутор

радића, већ о идеализовању у извесном смислу те личности и још више од тога, о реализацији овога лика као персонификације величанственога ума и мисли! На овакво тумачење портрета нас наводи пре свега инсистирање на заиста мисаоном изразу лика, а друго занемаривање одређене сличности са самим моделом. Тешко је са сигурношћу утврдити извесне чињенице у вези настанка портрета. У Вуковом музеју се налази једна фотографија — рад бечког фотографа Ротмајера, за коју се описани портрет у многоме везује. Упоредујући извесне карактеристичне линије и облике као сенке на фесу, облике праменова косе, линије беле кошуље заобљене услед набора на капућу, што се јасно види на фотографији (Вук је снимљен како седи на фотељи) а што се све дословце понавља и на портрету — наравно у оквиру погрсја — долази се до закључка да се сликар заиста користио овом фотографијом. Не одбацујемо сасвим могућност да је у извесној мери рађен и по природи, јер је Мародић од 1862 до 1866,³⁰⁾ учио у Бечу и као српски сликар био свакако у контакту са Вуком и његовом породицом,³¹⁾ о чему сведоче две посвете на књигама упућене Мародићу — од Вука на једној и од Мине на другој (прва из 1860 а друга из 1865 године). Власници су портрет уступили Музеју као рад из 1862 године, што би било сасвим могуће с обзиром на изглед Вука из тих година. Ипак сматрамо, да се не може никако избећи веза са већ горе наведеном фотографијом и да се с обзиром на старост Вука у то време може претпоставити да не би више радо седео сликару као модел.

Последњи сигурно аутентични портрети Вука су из 1863 године — један се налази у Народном музеју у Београду и рад је Уроша Кнежевића, а други је скица кредом Мине Караџић Вукомановић, која је на жалост загубљена.

Портрет Уроша Кнежевића³²⁾ (сл. 8) је сигниран и датиран на полеђини „Лик Вука Стеф. Караџића моловао Урош Кнежевић, живописац на дар његовом, од кћери Мине унуку, Јанку Вукомановићу, Рудничанину у Бечу 1863 г.“ Према томе о аутентичности портрета нема сумње, па ипак анализирајући овај лик и упоређујући га са већ наведеним портретима, постављамо себи питање, да ли је Урош Кнежевић — портретиста — као хроничар свога доба имао довољно снаге да оствари ликовним средствима лепоту израза као духовну лепоту једнога лика или је преносио на платно оно што је видео и како је видео без продирања у дубину. Јер оно чиме се одликују већ набројани портрети Вука Караџића — лепотом израза — да поменемо поново само дела Ђурковића, Аврамовића као највећа, тога на овоме портрету нема. То је типичан репрезентативан портрет по ставу и схватању. Вук достојанствено и укочено седи у фотељи у тамном капућу украшеном ордењем — чак су сва четири насликана до детаља! Сиво-смеђа позадина и наслон фотеље вишњење боје чине извесну колористичку дисхармонију и ако се томе дода инкарнат непријатно жућкастосивог тона, добиће се прилично невешта колористичка целина. Осим овога има и цртачких некоректности и неукости у постављању руке и сликању шаке. Сам лик сликан је тврдо иако са наглашеном пластичношћу. Уоп-

30) В. Петровић, Аксентије Мародић, Народна енциклопедија, II. 692.

31) Наведени рукопис Иванке Веселиновић, у штампи.

32) Вук — рад Уроша Кнежевића, сигниран и датиран, уље на платно (87 — 72,5 см.), Нар. муз., Бгд., инв. бр. 1468. — В. Петровић, Вукови, Бранкови и Даничићеви портрети, 248—249; П. Васић, Урош Кнежевић, Летопис Матице српске 1950, 1-2, 20; Ј. Секулић, Урош Кнежевић, Зборник радова Народнoг музеја, I, 1958, 256.

ште узев, овај портрет из 1863 године у сваком случају претставља пад у делу Уроша Кнежевића, што уосталом није случај само са овим портретом, већ још једном потврђује познату чињеницу о великој неједнакости Кнежевићевог сликарства и о томе да су портрети Кнежевића само у изузетним случајевима превазилазили оквире документарне вредности и задрале у домен чистог сликарства. Поред ових ликовних особина на незавидној висини и у погледу психологије насликане личности постоје озбиљније замерке. Лице је безизразно, празног погледа. Па ипак упоређујући га са појединим сачуваним фотографијама, наилазимо на изразиту сличност црта лица и стога сматрамо да овај портрет има већ поменућу документарну вредност.

Други портрет из 1863 године је цртеж кредом Мине Караџић-Вукомановић који је био сигниран „Dessiné par Mina Voucomanovitch Karadjitch 1863” Пошто је цртеж загуљен, пренећемо податке из описа заоставштине Вука:³³⁾ „Лик Вука Караџића. Скица с лица снимљеног попрсја; цртана на жућкастој хартији белом, црном и црвеном кредом. Глава је највише израђена; марама око врата, капут и одличја на њему, обележени су само у најглавнијим потезима. Вук на глави има фес, седих је обрва и бркова и седе косе. Лице је окренуто на лево и дигао поглед мало у вис. Десно испод цртежа чита се црном кредом записано: Dessiné...” — даље следује већ наведена сигнатура и димензије. У Вуковом и Доситејевом музеју сачувана је фотографија једног цртежа који се приписује Мини, али који свакако нема везе са овим горе описаним. Тај цртеж се налазио у Срп. Академији наука и био је заведен као рад Мине Караџић. Уствари је то један кроки главе Вука Караџића окренуте мало у лево са фесом, који је рађен прилично невешто и круто. Уколико је тачно да је и овај цртеж рад Мине Караџић, значило би да су постојала два — овај и онај сигнирани и датирани из 1863 године. Била би потребна још извесна истраживања у томе правцу како би се утврдило да ли је то заиста рад Мине, с обзиром на очигледну слабост цртежа, као и да се евентуално пронађе цртеж који је описан у заоставштини Вука.

Осим ових Вукових портрета код којих су познати аутори и време настанка у Вуковом и Доситејевом музеју изложена су још два уљана портрета и две овалне минијатуре.

Кукуљевић — Сакцински наводи у своме делу о уметницима³⁴⁾ да је године 1846 Урош Кнежевић насликао портрет Вука, његове жене и ћерке. Према овоме податку, као и тврђењу Вељка Петровића,³⁵⁾ портрет Вука изложеног у Вуковом музеју — а који је власништво Народног музеја³⁶⁾ (сл. 9) био би тај портрет. У опису заоставштине Вука наводи се овај портрет као рад непознатог аутора³⁷⁾, али судећи по детаљној дескрипцији портрета, сасвим је јасно да се ради о овоме портрету. И заиста, иако портрет није ни сигниран ни датирани, стилски се везује врло јасно за радове Уроша Кнежевића, што се може констатовати методом упоређивања аналогног материјала. Као једна од карактеристичних особина портрета Уроша

33) Опис ствари из заоставштине Вука Стеф. Караџића, 35. — Вук — рад Мине Караџић Вукомановић, цртеж кредом (59 x 44 см.), сигниран и датирани; није сачуван.

34) *Kukuljević Sakcinski*, *Slovník Umjetnikah jugoslavenskih*, II, Zgb. 1858, 188.

35) *В Петровић*, Српска уметност у Војводини, 103; исти, Вукови, Бранкови и Даничићеви портрети, 248.

36) Вук Караџић — рад Уроша Кнежевића, уље на платну (72 x 58 см.), Нар. муз., Бгд. инв. бр. 1707. Изложен у Вуковом и Доситејевом музеју.

37) Опис ствари из заоставштине Вука, 9.

Кнежевића је упадљива непластичност торза у односу на изразито пластично моделовање самога лица, што повезује и најраније радове Кнежевића, још неуке и примитивне пре школовања у Бечу око 30-тих година чак и са оним најзрелијим и најбољим. Затим, иако пластично, моделовање лика изведено је употребом доста тврдох и тешких сенки, што даје приличну тврдоћу облицима. Иако се овај портрет одликује баш тим особинама, ипак сматрамо да је он један од бољих Кнежевићевих радова како по реализацији различитих материја — чоје капута, свиле мараме око врата са украшеном златном иглом; нарочито добро су исликани праменови косе, бркови, кићанка феса — са таквом слободом потеза што је ретко за радове Уроша Кнежевића. Мрко смеђа позадина се добро повезује са инкарнатом, датим у једном малом жућкастом тону, освеженим топлом црвеном бојом феса.

Упоређујући црте лица овог портрета са оним сигнираним и датираним из 1863 године, налазимо врло велике сличности, што такође упућује на рад истог сликара — односно на иста запажања код једног лика, што се може наћи само када су у питању радови истог аутора. Осим овога и Вук на томе портрету изгледа као човек који може имати око 59 година — односно да је сликан 1846 године. Да је Кнежевић баш те године имао везе са Вуком, односно његовом породицом потврђује и цртеж који је насликао у споменици Мине Караџић те исте 1846 године.³⁸⁾

Поред овога у истоме Музеју изложен је још један портрет Вука (сл. 10) за који се за сада не може утврдити чије је дело.³⁹⁾ На њему је насликано попрсје Вука скоро сасвим en face. Одевен је као и обично у црн капут, прслук са црном машном и белом кошуљом. Лице је изразито уско, веома меко моделовано. Праменови косе испод феса и бркови су проседи, већ скоро сасвим седи — Вук је овде доста старији од онога на претходном портрету. Начин nanoшења боје је врло фин; танак растрвен слој омогућава да се јасно назире структура платна. Позадина је неутрална, маслинасто сивкаста и нешто расветљена на десној страни што је оживљава. Инкарнат је врло свеж, ружичаст и портрет чини необично живим. Ко је аутор овог дела, тешко је рећи без детаљног упоређења са портретским остварењима не само наших сликара већ можда и неког са стране. Свакако је портрет био изложен доста неуком чишћењу и рестаурирању, тако да је претрпео знатне промене, што се уочава одмах на први поглед.

И на крају излагања потребно је навести два минијатурна портрета Вука Караџића, која су се налазила у приватном власништву, али код особе која је била у блиском сродству са Мињом Караџић,⁴⁰⁾ те су према саопштењу власника биле у поседу саме породице, односно Мине.

Нарочито је занимљива минијатура младога Вука, (сл. 11) на овалном пољу од веома финог, танког порцелана.⁴¹⁾ Како је и на њој Вук престављен гологлав, у млађим годинама, у зеленом капуту на сличан начин као што је то на портрету Павеела Ђурковића, на први поглед би се могао извести закључак да је ова минијатура и настала под утицајем реченога

38) П. П. Борђевић, Из Мињине споменице, Бранково коло, II, 1896, 902. Споменица се чува у архиви Академије наука, бр. 9531.

39) Вук Караџић — рад непознатог аутора, уље на платну (56 x 68 см.), Нар. муз., Бгд. инв. бр. 1707. Изложен у Вуковом и Доситејевом музеју.

40) Минијатуре су власништво Наде Раносовић, која је била у блиском сродству са Мињом Караџић. Према љубазном податку власника.

41) Вук Караџић — рад непознатог аутора, минијатура (6,5 x 5,2 см.). Изложена је у Вуковом и Доситејевом музеју.

портрета. Међутим, пажљивим упоређивањем запажамо такве јасне разлике а осим тога и врло значајне, да смо мишљења да би овај портрет временски морао настати негде између Ђурковићевога и портрета од Димитрија Лакатарија. Наиме без обзира на већ поменуте сличности става, одела, па и младога лика, оно што пада у очи је коса. Док је на Ђурковићевом портрету Вук са доста густом косом на амбирски начин чешљаном у чело, на овој минијатури је коса која пада на чело у тој мери проређена, да је сасвим искључено да би један портретист без стварног разлога на неки начин ружио свој модел сликајући га са проћелавом главом. Осим тога доста су велике разлике у колориту. Док се на Ђурковићевом користи доста миран колорит без много боја, на овоме је знатно већа живост додуше на уштрб племенитости колорита. Позадина је светло-ружичаста и светло-плава у горњем делу, прслук је жут са бордуrom, што поред црне машине и белог жабоа даје извесну веселост. Исто тако и сам лик је схваћен на други начин. Доста меснато лице, пуних усана крупних веселих очију нема оне мисаоности којим се одликује Ђурковићев портрет. Па и сам модел је окренут на супротну страну — на десно — док је Ђурковићев на лево. С обзиром на велики број минијатурних портретиста у Бечу тешко је без озбиљнијег студирања и упоређивања рећи ма шта о аутору овога портрета. Једино што се сигурно може утврдити, да се вероватно не ради о неком значајнијем сликару, с обзиром на исувише велико шаренило колорита, извесну сировост потеза за ову врсту сликарства, као и на једноставност израза без оне углађености, којом се одликују минијатуре тога времена, што уосталом не сматрамо као недостатак, већ напротив, да даје већу живост самоме лику.

Други минијатурни портрет такође овалног формата (сл. 12), даје нам лик Вука у старијим годинама.⁴²⁾ Пада у очи лепота и правилност црта, што нема много везе са стварним ликом Вуковим. Осим тога и поред седе косе и бркова, лик делује веома младалачки, те је тешко поверовати да је овај портрет рађен по природи. Колористички је доста уједначен, општи зеленкасто-сивкасти тон повезује у хармоничну целину маслинасту позадину са тоном самога лика који је жућкасто сив, моделован сиво плавим сенкама. На глави Вук носи фес живо-црвене боје са тамно-плавом кићанком која прелази на предњу страну феса. И поред тога што нисмо мишљења да је лик рађен по природи — односно по моделу, ипак се одликује особинама типичним за минијатурно сликарство: минуциозним исликавањем појединих детаља одеће, а нарочито косе, бркова и кићанке. Ова минијатура је рађена на картону, темпером, са доста густим наносима боје на појединим детаљима. И код овог портрета се јавља исти проблем у вези аутора. Да би се дошло до одређених решења, потребно је извршити као што је то већ речено, извесна истраживања у томе правцу, а свакако у Бечу, где је ова врста сликарства цветала у 19 веку и где је имала своје најзначајније представнике.

Овим би била исцрпена листа нама досада познатих Вукових портрета рађених по природи или барем за време живота Вука Караџића, што је и био циљ овога рада. Свакако да има доста портрета насталих непосредно после смрти Вука Караџића, сасвим добрих, да поменемо само литографију Крихубера или уљани портрет Димитрија Тирола, о којима би се могло сакупити доста занимљивих података, поготову у вези узора на ос-

42) Вук Караџић — рад непознатог аутора, минијатура. Изложена је у Вуковом и Доситејевој музеју.

нову којих су настајали — фотографије, ранији портрети итд. Међутим како је нас занимао аутентични лик Вука Караџића или лик Вуков како су га видели и пренели на платно његови савременици, са овим би закључили. На крају се мора констатовати чињеница, да је број сачуваних портрета неоспорно сасвим довољан да се добије јасна слика о изгледу и карактеру Вука Караџића — првенствено о величини ума и необичној чврстости воље и упорности, што је уосталом доказало и његово дело.

ЉИЉАНА СИМИЋ-КОНСТАНТИНОВИЋ